

НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ПОЗОВУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Руденко Олена Анатоліївна

к.ю.н., старший викладач кафедри

права та медіакомунікацій

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

м. Тернопіль, Україна

Анотація: Статтю присвячено проблемним питанням правового регулювання повернення позовної заяви у зв'язку з відсутністю доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі заходи є обов'язковими згідно з законом, у цивільному судочинстві. Наведено приклади можливого повернення позову згідно п. 7 ч. 4 ст. 185 ЦПК України. Запропоновано шляхи удосконалення правового регулювання у досліджуваній сфері.

Ключові слова: спір, досудове врегулювання, повернення, позов, цивільне судочинство.

У ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України передбачено право кожної особи звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів [1]. Одним із шляхів реалізації цього права є пред'явлення позову. Разом із тим, суд не зможе захистити право особи у разі недотримання нею порядку звернення до суду або існування інших обставин, що унеможливають розгляд справи. Однією з них є, окрім іншого, є відсутність у додатках до позовної заяви доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору у разі, якщо такі заходи є обов'язковими згідно з законом, оскільки у такому випадку судом постановляється ухвала про повернення позову (п. 7 ч. 4 ст. 185 ЦПК України).

Слід сказати, що невжиття заходів досудового врегулювання спору перешкоджало розгляду справи судом у порядку цивільного судочинства ще до прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII [2]. Так, недодержання встановленого законом порядку попереднього позасудового вирішення в окремих категоріях справ було підставою для відмови в прийнятті позовної заяви згідно п. 2 ч. 2 ст. 136 Цивільного процесуального кодексу України 1963 р. [3]. Разом із тим, у рішенні від 09.07.2002 р. у справі № 15-рп/2002 (справа про досудове врегулювання спору) Конституційний Суд України дійшов до висновку, що право особи на судовий захист не може бути обмежене встановленням у законі чи договорі обов'язку досудового врегулювання спору, а тому суд не може відмовити особі у прийнятті позову у зв'язку з тим, що вимоги особи згідно із законом мають бути розглянуті у досудовому порядку. На підставі цього рішення органу конституційної юрисдикції законодавець, імовірно, не відніс невжиття заходів досудового порядку урегулювання спору до підстав, що унеможливають відкриття провадження у справі згідно положень Цивільного процесуального кодексу України 2004 р. [4].

Нині у ч. 3 ст. 124 Конституції України в редакції Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 02.06.2016 р. № 1401-VIII зазначено, що законом може бути визначено обов'язковий досудовий порядок врегулювання спору [5]. Вказане конституційне положення знайшло своє закріплення у ч. 1 ст. 16 ЦПК України, у якій передбачено, що сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом.

Слід сказати, що підставою для повернення позовної заяви у цивільному судочинстві є невжиття тих заходів досудового порядку врегулювання спору, що визначені як обов'язкові на законодавчому рівні. Наприклад, у ч. 5 ст. 52

Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI передбачено, що Фонд гарантування вкладів фізичних осіб або його уповноважена особа у разі недостатності майна банку для задоволення вимог кредиторів звертається до пов'язаної з банком особи, дії або бездіяльність якої призвели до заподіяння кредиторам та/або банку шкоди, та/або пов'язаної з банком особи, яка внаслідок таких дій або бездіяльності прямо чи опосередковано отримала майнову вигоду, з вимогою про відшкодування шкоди, заподіяної банку, а у разі невиконання такої вимоги – до суду [6]. Зі змісту ч.ч. 3, 5 ст. 158 Земельного кодексу України випливає, що земельні спори у межах населених пунктів щодо меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян, та додержання громадянами правил добросусідства, а також спори щодо розмежування меж районів у містах розглядаються судами лише у разі незгоди власників землі і землекористувачів з рішенням органу місцевого самоврядування [7]. Ще одним прикладом обов'язкового досудового врегулювання спору є положення ст. 224 КЗпП України, відповідно до якого комісія по трудових спрах є обов'язковим первинним органом по розгляду трудових спорів, що виникають на підприємствах, в установах, організаціях, за винятком спорів, зазначених у статтях 222, 232 цього Кодексу [8].

Слід сказати, що на практиці виникають труднощі при поверненні позову на підставі п. 7 ч. 4 ст. 185 ЦПК України. Так, зі змісту ст. 175 ЦПК України випливає, що позовна заява, окрім іншого, повинна містити відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися, в тому числі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок врегулювання спору. При цьому подання доказів вжиття таких заходів не вимагається. Зазначене твердження логічно випливає зі змісту п. 5 ч. 3 ст. 175 та ч. 5 ст. 177 ЦПК України, якими передбачено необхідність подання разом із позовною заявою тільки тих доказів, що підтверджують обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги.

Як видно, цивільним процесуальним законодавством України не

встановлено обов'язку для особи, яка звертається до суду за захистом свого невизнаного, порушеного або оспорюваного права чи інтересу, подавати докази вжиття заходів досудового врегулювання спору, що є обов'язковими згідно із законом, але при цьому передбачено наслідок неподання таких доказів у вигляді повернення позову.

Окрім цього, існує неузгодженість у процесуальних наслідках для позивача відсутності у позовній заяві відомостей про вжиття заходів досудового врегулювання спору, що є обов'язковими із законом, та неподання доказів вжиття таких заходів. Так, у першому випадку суд згідно ч. 1 ст. 185 ЦПК України залишає таку позовну заяву без руху і вказує позивачеві на необхідність зазначення відомостей про вжиття заходів досудового врегулювання спору протягом строку, встановленого судом. В іншому випадку суд повинен повернути таку позовну заяву згідно п. 7 ч. 4 ст. 185 ЦПК України.

Отже, з метою удосконалення правового регулювання повернення позову на підставі п. 7 ч. 4 ст. 185 ЦПК України у ЦПК України слід передбачити, що позивач зобов'язаний додати до позовної заяви докази вжиття заходів досудового врегулювання спору, що є обов'язковими згідно з законом, якщо такі вживалися.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 04.05.2021)
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон Української РСР від 18.07.1963 № 1501-06. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-06#Text>

(дата звернення: 04.05.2021)

4. Рішення Конституційного Суду України від 09.07.2002 р. у справі № 15-рп/2002 за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спору). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02#Text> (дата звернення: 04.05.2021)

5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 04.05.2021)

6. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 04.05.2021)

7. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 04.05.2021)

8. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 04.05.2021)